

A magyar jobboldal természetrajza

Miért olyan a Fidesz, amilyen, és lehetne-e más?

Bevezetés

Nemrégiben volt 25 éves a Fidesz, és a Méltányosság Politikaelemző Központ ezt kerek évfordulónak érzi ahhoz, hogy értékelje a magyar jobboldalnak főképpen az elmúlt három évben nyújtott teljesítményét.* Az alábbi dolgozatban szeretnénk feltérképezni és megérteni a magyar jobboldal karakterét, követett politikai vonalvezetésének motivációit, illetve rekonstruálni azt a gondolati magot, amelyből cselekvései erednek. Egy ilyen elemzésnek (amely persze hosszabb terjedelme ellenére sem törekszik teljességre) a sikerét annak újszerűsége, eredetisége támaszthatja alá. Amennyire csak lehet, igyekeznünk fogunk nem megismételni a Fidesz ellenében felhozott kritikákat, ami nem azt jelenti, hogy nekünk ne lennének kritikai észrevételeink. Csak hogy – úgy érezzük – a kritikák nem hatolnak el a lényegig, és nem segítenek hozzá a magyar jobboldal természetében rejlő „titkok” értelmezéséhez.

Ugyanakkor – a Fidesz-jelenség értelmezésén túl – még valami egyéb is motivál minket. Azt gyanítjuk ugyanis, hogy a magyar jobboldal elemzésével közelebb juthatunk Magyarország mélyebben húzódozó (a Fideszen messze túlmutató) problémáinak megértéséhez is. Ezért írásunkban erősen koncentrálnunk majd arra a kérdésre, hogy a magyar jobboldal aktuális állapota mennyiben köszönhető „mélyszerkezeti” okoknak, a magyar társadalom sajátos szerkezetének, illetve mindazoknak a hagyományoknak, amelyek ezt kifomálták. Célunk tehát nem több és nem kevesebb, mint szempontokat és értelmezési kereteket adni egy újszerű jobboldal- (sőt ezen túl egy Magyarország-) vitához.

Az alábbi írás négy egységre – három leíróra és egy értékelőre – tagolódik. Az első részben igyekszünk megvilágítani, milyen pozícióból, alapállásból írjuk ezt az elemzést. A második fejezetben bemutatjuk a Fidesz párt-politikai és kormányzati stratégiájának általunk legfontosabbnak vélt szemléleti alapjait, a jobboldal hatalomgyakorlásának sarokköveit. A harmadik részben ezeket az ideológiai-szemléleti alapvetéseket szembesítjük a Fidesztől „független” és a magyar jobboldalról szóló – elsősorban nyugat-európai – recepcióval, pontról pontra végigmenve a Fidesz szemléleti alapelvein. Végül a negyedik fejezetben értékeljük a magyar jobboldal teljesítményét, méghozzá demokraciailméleti és történeti szempontból.

I. Lehet-e egyáltalán elemzést írni a Fideszről?

A közéletben kavargó – és egyre fokozódó – kormányellenes indulatzuhatag elég erős ahhoz, hogy egy Fideszről szóló elemzést a „legitimitás” kérdésével kezdjünk: van-e egyáltalán helye bármiféle, a kormány és a jobboldal szándékait, motivációit firtató politikai elemzésnek? Hiszen a „tények” önmagukért beszélnek: egy párt – de főként annak vezetője – „megőrült”, s épp ezért a „normális” emberek közösségének megálljt kell neki(k) parancsolnia. Ilyenkor bármilyen elemzés arról, mit és miért akar a Fidesz (és a kormány), kormányvédő *apológiának* tűnhet.

Az önkényuralom-narratíván túl

Kezdjük azzal, hogy egy ilyen megközelítés ellen kézzel-lábbal tiltakoznunk kell; számunkra a Fidesz nem politikai szimpátiánk kifejezésének tárgya, hanem Magyarország problémái megértésének egyik első számú forrása. Azért foglalkozunk tehát vele behatóan, mert azt reméljük: általa sokkal többet tudunk meg a magyar politika tágabb problémáiról, s ha már megtudtunk, esetleg javaslatokat is tehetünk e – messze az aktuálpolitikán túlmutató – kihívásokkal való szembenézésre.

Első lépésként rögzítsük: természetesen legitím, de szerintünk téves értelmezés a mai jobboldal hatalomgyakorlását primer önkényuralomként értelmezni. Ez a narratíva nem írja le adekvát módon a Fidesz-projektet, és végképp nem ad magyarázatot arra a nagyon is lényeges kérdésre, hogy ha netán önkényuralom lenne, az hogyan vált *lehetéssé*. Egészen biztosan nem csupán az „önkényuralmat” gyakorló párt a ludas abban, hogy ez az

„átfejlődés” kialakulhatott. Ha ugyanis Magyarországon – mint ezt a nyugatiak sokáig hitték rólunk, és mi magunk is így gondoltuk – stabil a demokrácia, akkor ugyan hogyan lehetséges, hogy egyszer csak a stabilitásnak vége szakad, és a demokratikus hatalomgyakorlást az önkény váltja fel? Egy ilyen országban bizony már eleve baj lehetett a fékek és ellensúlyok rendszerével, az ellenzékkel, sőt a társadalommal magával is, amely ezt hagyta. De még tovább: ha ez bekövetkezhetett, igen törékeny volt a nyugat-keleti kapcsolatok jellege, mert hiszen a Nyugat nem rendelkezett elegendő erővel ahhoz, hogy egy ilyen „átfejlődést” megakadályozzon. Az önkényuralom tétele tehát túl sok kérdést vet fel és túl keveset magyaráz meg, de ezt most csak zárójelbe téve jegyeztük meg; a fősodor számunkra nem ez, tehát nem is foglalkozunk bővebben vele.

Az viszont már lehetséges kiindulópont a magyar jobboldal értelmezéséhez, hogy a mai kormányzás mögött meghúzódó „radikális” szemléletnek megvan a maga jól körülhatárolható oka. Minden különösebb elemzés nélkül kijelenthetjük: a Fidesz „kétharmados” felhatalmazása nem születhetett volna meg a nélkül a politikai és gazdasági *stagnálás* nélkül, amely a 2000-es évek közepétől Magyarországot jellemezte. Ezt a stagnálást a Fide-

szén kívül – és jóval korábban – mások is fel-fedezték; gondoljunk csak a Fidesszel finoman szólva sem szimpatizáló Bokros Lajosra, aki körülbelül tíz évce írta le először híres tételét a „reformok kritikus tömegéről”. Mi ez, ha nem a stagnálásból való kilábalásra irányuló útmutatás? Eltekintve egyelőre a részletektől: ebben Bokrosnak és a Fidesznek (micsoda furcsa pár) igazuk van: Magyarországon csak olyan átalakulás lehet sikeres, amelyben a változások elérnek *egy bizonyos* határpontot, amikor a belső ellenérek nem tudják visszafordítani a reformokat. A Fidesz 2010 óta követett kormányzati politikájának középpontjában – azt hisszük – valami ilyesminek az elérése áll. Azt persze nem állítjuk, hogy a Fidesz-kormány általi átalakításoknak bármi köze is van a Bokros által eltervezettekhez, ám vitán felülnek tartjuk, hogy a kiindulópont ott is és itt is: a stagnálást eredményező viszonyok radikális felforgatása. Bokrosnak nem adatott meg, hogy tervét kormányzati szintre emelje, a magyar jobboldal viszont kötelességet el magától.

Út az alkotmányos válságig

Mindazonáltal azt is látnunk kell, hogy ez a 2010 óta érvényesülő, a radikális átalakítást preferáló kormányzati cselekvés – politikatörténetünkben nem először – alkotmányos válsághelyzetet eredményezett. A Fidesz – jórészt tudatosan – olyan pozícióba lavírozta magát, hogy a kül- és belföldi közönség fokozódó tömege nemigen talál „mentő körülményt” számára, és – a liberális demokráciára végveszélyt jelentő magatartása miatt – mielőbbi távozását sürgeti. Persze – a tárgyilagosság kedvéért jegyezzük meg – a mostani alkotmányos válsághelyzet korántsem előzmények nélküli, sokkal inkább beszélhetünk a 2006-tal induló alkotmányos válság inverzéről. 2006 nyarán, az őszi beszéd nyilvánosságra kerülése idején kezdődött a korábban nem ismert intenzitású alkotmányos válság, mégpedig két okból. Egyrészt Gyurcsány Ferenc miniszterelnök „titkos”, majd nyilvánosságra kerülő beszédének sokszor idézett tartalma váltott ki addig nem látott társadalmi közfelháborodást; másrészt – s erről ritkábban esik szó – az 1990 utáni magyar miniszterelnökök sorában Gyurcsány volt az első, aki kormányprogram szintjén hirdette meg Magyarország szinte teljes szerkezeti megújításának programját. (Az teljesen más lapra tartozik, hogy ennek megvalósítására – Őszöd árnyékában – semmi esély nem maradt.)

Seres László munkája

* A tanulmányt írta: Csizmadia Ervin, Csery Péter, Jenői András, Lakatos Júlia, Nagy Attila Tibor, Novák Zoltán, Paár Ádám

